

УДК 338.246.025

LEGAL FRAMEWORK FOR REGULATING THE ACTIVITIES OF SMALL ENTERPRISES

V. Lutsyak

National University of Food Technologies

Key words:

*Small production
company
Legal environment
Regulatory and legal
framework
Marketing activity
Problematic aspects of
entrepreneurship
Activities for
development*

ABSTRACT

This paper tries to systematize the regulatory framework of Ukraine regulating the structure and business activity of small businesses; in particular, the regulatory and legal acts on marketing activities are highlighted. The main problems and obstacles of state regulation in the development of small business are formulated on the basis of conducted systematization and study of legal framework formation of business activity in Ukraine. The measures for development of micro and small enterprises are proposed.

Article history:

Received 30.01.2015
Received in revised form
12.02.2015
Accepted 25.02.2015

Corresponding author:

V. Lutsyak

E-mail:

bogatirster@googlemail.com

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

В.В. Луцьяк

Національний університет харчових технологій

У статті систематизовано нормативно-правову базу України з організації та здійснення підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу, зокрема виділено регуляторні та нормативно-правові акти щодо маркетингової діяльності. На основі здійсненої систематизації та дослідження засад формування нормативно-правової бази підприємницької діяльності України визначено основні проблеми та перешкоди, що існують на шляху розвитку малого підприємництва у сфері державного регулювання, а також запропоновано заходи щодо розвитку мікропідприємництва і малих підприємств.

Ключові слова: *мале виробниче підприємство, правове середовище, нормативно-законодавча база, маркетингова діяльність, проблемні аспекти підприємництва, заходи щодо розвитку.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах державне регулювання ефективного розвитку особливо необхідне малому підприємництву, тому що це дозволить активізувати його діяльність, забезпечити зайнятість населення та пом'якшити негативний вплив кризи на економіку України.

Зарубіжний досвід показує, що неодмінною умовою успіху в розвитку малого підприємництва є всебічна і стабільна державна підтримка. Сьогодні саме з малим підприємництвом держава пов'язує надію на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для економічного зростання. Успішність формування будь-якого суспільства значною мірою залежить від стану економіки та можливостей задоволення людських потреб, що в сучасному світі реалізуються на основі парадигми креативності (творчого відтворення), яка властива насамперед малим підприємствам [10]. Варто зазначити, що розвиток малого підприємництва, зростання його конкурентоспроможності на внутрішньому та на зовнішньому ринках значною мірою залежать від обґрунтованої й послідовної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування малих підприємств досліджувалися у працях О. Костусєва [7], В. Ляшенка, В. Просуленка [8], М.П. Войнаренка [9], З.С. Варналія [2, 3, 4, 5]. У зазначених працях обґрунтовується важливе значення малого підприємництва та ефект від його діяльності для економіки країни в цілому.

Метою статті є вивчення стану правового середовища України для сектору малого підприємництва, а саме: аналіз нормативно-законодавчої бази з регулювання діяльності малих підприємств.

Виклад основних результатів дослідження. Сектор малого підприємництва являє собою кооперацію дрібних власників, які через свою масовість значною мірою визначають соціально-економічний і частково політичний рівень розвитку країни. Сучасний сектор малого підприємництва — це розгалужена мережа підприємств (виробництво, торгівля, послуги), що діють на місцевих ринках товарів і послуг. Так, обмеження за розміром малих підприємств та їх технологічна, виробнича, управлінська гнучкість дозволяє їм активно й своєчасно реагувати на мінливу кон'юнктуру ринку, тому сектор малого підприємництва невід'ємний та об'єктивно необхідний елемент господарської системи України, без якої вітчизняна економіка і суспільство в цілому не можуть ефективно розвиватись.

На сьогодні мале підприємництво розвивається в тих умовах, яке визначає правове середовище. Формування правового середовища відбувається в умовах цивільної, правової системи через розробку та впровадження в дію деталізованих нормативно-правових актів, що обумовлюють, захищають і регулюють усі аспекти господарської діяльності малих підприємств.

Від стану розвитку підприємництва в Україні безпосередньо залежить її економічна та національна безпека [6], що складається із структурних елементів, які стосуються різних аспектів підприємництва та підприємницької діяльності в цілому (табл. 1).

Окреслені проблемні аспекти розвитку підприємництва як найбільш чутливого й мобільного сектору економіки України безпосередньо пов'язані з ефективною організацією діяльності підприємств різних галузей народного господарства.

Таблиця 1. Проблемні аспекти підприємництва в Україні, складено автором

№ з/п	Аспекти	Характеристика
1.	Економічна незалежність	Можливість контролю держави за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, які б забезпечили її конкурентоспроможність і дозволили на рівноправних засадах брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках та обміні науково-технічними досягненнями
2.	Стабільність і стійкість національної економіки	Захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, стримування факторів, які можуть дестабілізувати ситуацію
3.	Здатність до саморозвитку і прогресу	Створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього й загальнокультурного рівня працівників

Сучасний стан вивчення проблем нормативно-правового регулювання діяльності малих підприємств характеризується тим, що дослідники зосереджуються на окремих проблемних питаннях. Проте актуальними в сучасних умовах вважаються питання із законодавчо-нормативного забезпечення приватної власності, оптимізації та збільшення лояльності податкового, інвестиційного, інноваційного та цінового режимів. Зважаючи на це, мета правової підтримки полягає у формалізації процедур з організації підприємницької діяльності та створення умов розвитку підприємництва. Відтак, все це потребує поглибленої, системної характеристики загального стану політико-правового середовища на основі вивчення нормативно-правових актів з регулювання діяльності сектору малого підприємництва, зокрема у сфері виробництва та маркетингу.

Нормативно-правову базу України з питань забезпечення різних аспектів діяльності малих виробничих підприємств складають Конституція України, закони України, міжнародні договори України і підзаконні нормативно-правові акти: укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади та інші законодавчі акти, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Основні нормативно-правові акти, що регламентують діяльність суб'єктів господарювання (малих виробничих підприємств), можна віднести до окремих аспектів господарської діяльності. Для характеристики маркетингової діяльності малого виробничого підприємства на першому етапі доцільно виділити два основні напрямки, за якими слід розглядати правове середовище та нормативно-правові акти України, а саме: організаційно-правові основи підприємництва, організація маркетингової діяльності в підприємстві. Крім того, системний аналіз передбачає розгляд об'єкта в умовах обмежень, що накладаються на досліджуване підприємство його видом діяльності та розміром.

Відносини, пов'язані з розвитком підприємництва в Україні, базуються на Конституції України і регулюються нормативно-правовими актами за різними аспектами формування та ведення видів діяльності (табл. 2).

Таблиця 2. Нормативно-правова база регулювання діяльності малого підприємства, складено автором

№ з/п	Діяльність підприємства	Регулювання діяльності
1	2	3
1.	Правовий статус підприємств визначається основоположними свободами законів та іншими нормативно-правовими документами	Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV; Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV
2.	Відносини власності між суб'єктами господарювання	Закон України «Про власність» від 07.02.1991 № 697-XII; Закон України «Про фінансовий лізинг» від 16.12.1997 № 723/97-ВР; Закон України «Про приватизацію державного майна» від 04.03.1992 № 2163-XII; Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10.04.1992 № 2269-XII; Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»(№ 4212-VI від 22 грудня 2011 р.)
3.	Облік, фінансова, інвестиційна діяльність і звітність здійснюються в підприємствах згідно з такими нормативно-правовими актами	Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 № 996-XIV; Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 № 872-XII
4.	Відносини, що стосуються сплати різних зборів до державного бюджету, регламентуються такими нормативно-правовими актами	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI; Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 № 1251-XII; Закон України «Про державне мито» від 18.12.1991 № 1994-XII; Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 № 168/97-ВР; Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 № 334/94-ВР; Декрет КМУ «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 № 56—93
5.	Сприяння розвитку інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема надання суб'єктам господарювання фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, науково-технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки, є одним із основних питань, що потребує вирішення на державному рівні	Проект Закону України «Про Загальнодержавну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2014—2024 роки», поданого на розгляд Верховної Ради України станом на початок другого кварталу 2014 р.; Закон України «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618; Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 року № 2157-III.
6.	Виробнича, інноваційна і науково-дослідна діяльність суб'єктів господарювання регламентується низкою нормативно-правових актів	Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV

Продовження табл. 2

1	2	3
7.	Державний нагляд за веденням господарської діяльності суб'єктів господарювання	Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877-V; Закон України «Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» від 19 травня 2011 року № 3392-VI; Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 року N 2806-IV; Закон України від 23.02.2012 № 4448 «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності»; Наказ державного комітету статистики України «Про затвердження Методичних положень щодо формування статистичної інформації про діяльність суб'єктів малого підприємництва» від 24.04.2003 № 125

Варто зауважити, що з метою підтримки процесів формування сприятливого підприємницького середовища в регіонах України розробляються регіональні програми розвитку малого та середнього підприємництва, в яких аналізується поточний стан і проблеми вибраного сектору економіки та пропонуються програми відповідно до пріоритетних напрямів розвитку малого і середнього бізнесу. Пріоритетом першого порядку є упорядкування нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності, що здійснюється за такими напрямками:

- удосконалення нормативно-правової бази підприємництва;
- впровадження державної регуляторної політики;
- здійснення нормативного регулювання, адекватного рівню ринкових відносин і впровадження ефективної системи правового захисту підприємців;
- спрощення процедур отримання дозволів.

Найбільш гострою проблемою, яку виділяють науковці та фахівці, і такою, що потребує першочергового вирішення, є узгодження законодавчої бази. З метою систематизації основних проблемних аспектів нормативно-правової бази, що становить основу для здійснення маркетингової діяльності виробничих підприємств малого бізнесу, доцільно розглянути деякі нормативні документи, в яких відображені положення, що забезпечують правову діяльність та реалізацію всіх маркетингових і виробничих функцій підприємствами малого бізнесу. Сукупність нормативно-правових актів України, що регламентують низку аспектів маркетингової діяльності, можна розглядати як сформовану нормативно-правову базу маркетингової діяльності (табл. 3).

Регулювання процесу маркетингової діяльності законодавчо не закріплене, однак окремі нормативно-правові акти (закони, декрети), що спрямовані на здійснення контролю і захисту конкурентного середовища, можна віднести до окремих елементів комплексу маркетингу, а також до основних напрямків маркетингової діяльності.

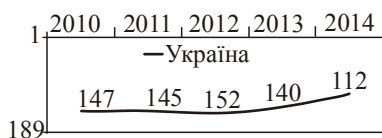
ЕКОНОМІКА І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Таблиця 3. Нормативно-правова база регулювання маркетингової діяльності,
складено автором

№ з/п	Характеристика	Нормативний акт
1	2	3
1.	Концепція маркетингу, що спрямована на формування «ринку покупця» (елемент «місце» у комплексі маркетингу) підприємства малого бізнесу	Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 № 2132-ХІІ; Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-ХІІ; Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР; Закон України «Про природні монополії» від 20.04.2000 № 1682-ІІІ; Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ
2.	Товарна політика підприємства малого бізнесу	Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 року № 2408-ІІІ; Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 № 46—93; Указ Президента України «Про заходи щодо підвищення якості вітчизняної продукції» від 23.02.2001 № 113/2, тощо
3.	Збутова політика підприємства малого бізнесу	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ; Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі» від 05.09.2001 № 797 тощо
4.	Комунікаційна політика підприємства малого бізнесу	Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР; Закон України «Про видавничу справу»; Закон України «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні»; Закон України «Про телебачення та радіомовлення»; постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження типових правил розміщення зовнішньої реклами», «Про затвердження порядку накладання штрафів за порушення законодавства про рекламу» тощо
5.	Інформаційна база підприємства малого бізнесу	Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 № 3688-ХІІ; Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-ХІІ; Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ; Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах»; Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-ХІІ; Закон України «Про зв'язок» 16.05.1995 № 160/95-ВР; Закон України «Про обов'язковий примірник документів» від 09.04.1999 № 595-ХІV; Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993 № 3814-ХІІ; Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України»» від 06.12.2001 № 1193/2001 // № 1431/2003 (1431/2003) від 13.12.2003 тощо

1	2	3
6.	Цінова політика підприємства малого бізнесу	Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 03.12.1990 № 507-XII; Указ Президента України «Про індикативні зміни цін на товари при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України експортно-імпорتنих операцій».
7.	Матеріально-технічна база підприємства малого бізнесу	Указ Президента України «Про реформування системи матеріально-технічного забезпечення народного господарства» від 21.12.1994 № 789/94; Закон України «Про лізинг» від 16.12.1997 № 723/97-ВР

Сучасна законодавча база економічної безпеки України мало і не зовсім точно формулює завдання та інструменти у сфері її забезпечення в державі, насамперед у фінансово-бюджетній, банківській, податковій і зовнішньоекономічній сферах. Ситуацію ускладнює відсутність системності стосовно понятійного апарату в цій сфері, а також обґрунтованих пропозицій щодо впровадження сучасних методів і моделей [6].

Рис. 1. Динаміка змін позицій України у Рейтингу умов ведення бізнесу за 2010—2014 рр., за даними Держпідприємництва України

За підсумками рейтингу Світового банку «Doing Business-2014» (далі — Рейтинг умов ведення бізнесу) Україна піднялася на 28 позицій та посіла 112 місце. Україну визнано країною, що досягла найкращих результатів з покращення регуляторного середовища серед усіх країн світу у 2012—2013 рр. [1].

На чотири позиції піднялась Україна у рейтингу з оподаткування. Позитивних результатів було досягнуто за рахунок зменшення обсягу документації, скорочення звітності, спрощення декларацій для сплати ПДВ і ЄСВ, прискорення формальностей, розвитку електронних сервісів. Завдяки таким заходам досягнуто економії в часі на дотримання вимог податкового законодавства. Згідно з даними Держпідприємництва України, такі витрати скоротилися на 101 год (в 2012 р. платник податків витрачав на податкові процедури в середньому 491 год в рік, на 1 червня 2013 р. — 390 год).

Висновки

Аналіз наукових праць у сфері нормативно-законодавчого регулювання діяльності малих підприємств і нормативно-правової бази України дозволив з'ясувати основні проблеми та перешкоди, що існують на шляху розвитку малого підприємництва у сфері державного регулювання, а саме: обмеженість доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів; відсутність законодавчо встановленого механізму звільнення від сплати податків і загальнообов'язкових платежів на визначений короткотерміновий період для новостворених суб'єктів малого підприємництва; недостатня державна інформаційна підтримка щодо започаткування і ведення власної справи.

Для вирішення проблем, що виникають під час провадження господарської діяльності, необхідно здійснити такі заходи: спрощення процедури

оформлення прав на земельні ділянки (внесення змін до актів законодавства, організація роботи територіальних органів Держземагентства України, які безпосередньо здійснюють реєстраційні процедури, належне кадрове та матеріально-технічне забезпечення їх роботи); ефективне проведення реформи у галузі безпечності та якості харчових продуктів з урахуванням аналізу практики країн Європейського Союзу; запровадження ефективних і послідовних реформ в агропромисловому секторі, пріоритетами яких мають бути фінансова, інформаційна, організаційна підтримка виробників сільськогосподарської продукції, в тому числі розвиток малого та середнього підприємництва в цій галузі; орієнтація на оновлення інфраструктури сільськогосподарського виробництва з метою здешевлення вартості продукції та зменшення часових і матеріальних затрат на її виробництво; спрощення процедур експорту сільськогосподарської продукції та заохочення виробників до експорту сільськогосподарської продукції (у разі необхідності державна підтримка щодо укладання міжнародних угод про співробітництво, наприклад, з країнами Євросоюзу).

Вітчизняний підхід до усунення недоліків у законодавстві характеризується постійним внесенням змін до чинних законів і нормативно-правових актів, що призводить до зростання кількості суперечностей і підвищення невпорядкованості в реальній практиці у сфері організації діяльності підприємств.

Для розвитку мікропідприємництва та малих підприємств як основи економічної системи України й основної засади стійкого економічного зростання пропонуються такі заходи: розробити Державну програму розвитку малого бізнесу України на 2014—2015 рр. з урахуванням особливостей мікропідприємництва; застосувати систему пільгового оподаткування для малого та мікропідприємництва, яка б враховувала не кількість працівників на підприємстві, а рівень загального прибутку від реалізації послуг і робіт; знизити податкове навантаження на суб'єкти малого та мікропідприємництва і підприємства на основі домашніх господарств; розробити та впровадити в найкоротші строки систему нормативно-правових регуляторів для сектору малого і мікропідприємництва та підприємств на основі домашніх господарств; створити спрощені умови діяльності для малого та мікропідприємництва і підприємств на основі домашніх господарств.

Література

1. *Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні*. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. — Київ, 2014. — 40 с.
2. *Варналій З.С.* Правове регулювання малого підприємництва в Україні. — К.: Інститут приватного права і підприємництва АПРн України, 1997. — 68 с.
3. *Варналій З.С., Галушка З.І.* Соціальна безпека як система // *Економіка і управління*. — 2010. — № 3. — С. 94—100.
4. *Варналій З.С.* Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З.С. Варналій, І.С. Кузнецова. — К.: Інститут економічного прогнозування, 2002. — 104 с.
5. *Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія* / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Сасенко. — К.: Знання України, 2011. — 299 с.
6. *Кириченко А.А.* Організаційно-правове забезпечення функціонування системи економічної безпеки України / А.А. Кириченко // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. — 2010. — № 1. — С. 64—69.

7. Костусев О.О. Малий бізнес і формування конкурентного середовища / О.О. Костусев // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць / Наук. ред. І.К. Бондар. — К., 2004. — С. 121.

8. Ляшенко В.І. Вплив Податкового кодексу України на розвиток малого підприємництва: експертні оцінки на етапах обговорення, прийняття та внесення змін / В.І. Ляшенко, А.А. Процуленко // Вісник економічної науки України. — 2011. — № 2. — С. 93—111.

9. Мали підприємства: проблеми функціонування та розвитку : монографія / за наук. ред. проф. М.П. Войнаренка. — Хмельницький: ХНУ, 2011. — 416 с.

10. Чубукова О.Ю. Розвиток суспільства та економік — орієнтація на знання / О.Ю. Чубукова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2010. — № 1. — С. 74—78.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В.В. Луцяк

Национальный университет пищевых технологий

В статье систематизирована нормативно-правовая база Украины касательно организации и осуществления предпринимательской деятельности в сфере малого бизнеса, в частности выбраны регуляторные и нормативно-правовые акты по маркетинговой деятельности. На основе проведенной систематизации и исследования основ формирования нормативно-правовой базы предпринимательской деятельности Украины сформулированы основные проблемы и препятствия, которые существуют на пути развития малого предпринимательства в сфере государственного регулирования, а также предложены меры по развитию микропредпринимательства и малых предприятий.

Ключевые слова: *малое производственное предприятие, правовая среда, нормативно-правовая база, маркетинговая деятельность, проблемные аспекты предпринимательства, меры по развитию.*